

Γιά τόν Άγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ

Του Αγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου

«Άλλοίμονο στόν καιρόν ἐκεῖνο πού δέν σέ ἀγαπούσα», λέγει κάπου πρὸς τόν Θεό, φλεγόμενος ἀπὸ ἔρωτα, ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος. Ἐγὼ δὲ μεταβάλλοντας ἐλαφρῶς τὸν λόγο, θὰ ἔλεγα ἀναλόγως: άλλοίμονο στόν καιρόν ἐκεῖνο πού δέν εἶχαν ἐκδοθῆ διὰ τοῦ τύπου τὰ πάνσοφα καὶ θαυμαστά καὶ θεόβροντα συγγράμματα τοῦ μεγάλου φωστῆρος τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγορίου. Ἄς χαθῆ ὁ φθόνος! Μᾶλλον δὲ ὁ πατὴρ τοῦ φθόνου, ὁ ὁποῖος ἄφησε τὰ συγγράμματα αὐτὰ κάπου τέσσερις αἰῶνες καὶ πλέον μέσα στό σκότος, παραπεταμένα σὲ μίαν ἄκρη, καὶ μόλις νά σωθοῦν ἀπὸ τὴν φθορά, αὐτὰ πού ἦσαν ὄχι μόνον ἄξια ἀλλὰ καὶ ὑπεράξια νά ἰδοῦν τὸ φῶς τῆς οἰκουμένης ὀλοκλήρου, γιὰ νά μὴν εἶπω ἄξια καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ οὐρανοῦ.

Μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα δεινά πού περιβάλλουν τὸ δυστυχὲς γένος μας, ἦταν καὶ αὐτὸ τὸ καλό, νά στερηθοῦν τόσοι ἀδελφοὶ ἀπὸ τὸν φθόνον πού παρακολουθεῖ κάθε καλό. Καὶ γιὰ τὴν στέρησι αὐτὴ θρηνεῖ ἡ ἠθικὴ, ἡ ὁποία καθαίρει ἀπὸ τὰ πάθη, διότι ἐζημειώθη τὴν ἀκριβεστάτη διάκριση καὶ στάθμη τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν παθῶν. Θρηνεῖ ἡ φυσικὴ θεολογία, ἡ

όποια φωτίζει τήν ψυχή, καθώς και ή Θεόπνευστος Γραφή, πού ἀναζητοῦν τούς τρανοῦς καί ἀληθεῖς λόγους τους. Πρὸ παντός θρηνεῖ ή θεολογική ἐπιστήμη, ή όποία ὀδηγεῖ στήν τελειότητα, ἐπειδή μένει ἀκόμη κάπως ἀτελής, καί γι' αὐτὸ ἀναζητεῖ γοερῶς τήν τελειότητά της.

Καί γιά νά εἶπω μὲ ἓνα λόγο, ὅλη ή Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καί ὅλο τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα, ὅλος ὁ ἱερός κλῆρος πού εἰσέρχεται στό ἱερό Βῆμα καί προσεγγίζει τὸν Θεόν, καί ὅλος ὁ λαός, πού παραμένει ἔξω ἀπὸ τὸ Βῆμα, ὦ, ποίαν δόξα ἔχουν στερηθῆ, ποίαν δύναμη, ποῖον πλοῦτον ἀπὸ τήν ἔλλειψη τοιούτων πνευματικῶν θησαυρῶν! Καί γιά νά μιλήσω κάπως πιὸ τολμηρά, ποίαν ἀδοξίαν ή ἔνδοξος, ποίαν ἀδυναμίαν ή δυνατή, ποίαν πτωχείαν εἶχε περιβληθῆ μέχρι σήμερα ή πλουτοδότις Ἐκκλησία, ἐπειδή δέν εἶχε τὰ συγγράμματα τοῦ θείου Παλαμᾶ!

Ἀλλὰ ἄς εἶναι εὐλογητός εἰς τοὺς αἰῶνας ὁ Υἱὸς καί Λόγος τοῦ Πατρὸς καί Νοός, ὁ δοτῆρ καί αἴτιος κάθε καλοῦ καί μάλιστα τῶν λόγων περὶ Αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Αὐτὸς καί τώρα τὰ μεταβάλλει ὅλα μόνον μὲ τήν θέληση, καί τὸν τωρινὸν αἰῶνα τὸν κάμει μακαριστόν. Καί τὸν φθόνον διαλύει, καί τήν λύπη μεταβάλλει σὲ χαράν, καί στήν Ἐκκλησία ἀποδίδει τὸν στολισμὸ της μὲ τήν ἔκδοση τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. Καί οἰκονόμησε ἔτσι τὰ πράγματα, ὅπως ἠμπορεῖ νά συμπεράνη κανεῖς, ὥστε νά προηγηθοῦν παιδαγωγικότερα συγγράμματα ἄλλων θεολόγων, γιά νά καταστήσουν τοὺς νέες δεκτικούς τῶν ὑψηλῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου τούτου Πατρὸς, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν σύνοψη καί κατάληξη ὅλων ἐκείνων καί, κατὰ κάποιο τρόπο, ἐπισφράγισμά των. Διότι αὐτὸς εἶναι θεσμὸς καί τάξις πανίερος, καί στα ἀγγελικὰ τάγματα, πάντοτε καί σὲ ὅλα, πρώτα διδῶνται τὰ ἀτελέστερα καί στοιχειώδη, καί ὕστερα τὰ τελειότερα, ἐξ αἰτίας τῆς ἀτελείας ἐκείνων πού θὰ τὰ δεχθοῦν. Αὐτὸ βεβαιώνει ὁ Νόμος ὁ Μωσαϊκὸς καί τὸ Εὐαγγέλιο. Ὁ μὲν ὡς ἀτελής προκηρυττόμενος πρὸς ἀτελεῖς, τὰ δὲ ὡς τέλειο ἀποκαλυπτόμενο ὕστερα ἀπὸ τὸν νόμο πρὸς

τελείους. Ἄλλωστε αὐτὸ φανερώνουν τυπικῶς καὶ οἱ φωνές τῆς σάλπιγγος ἐπάνω στό Σινᾶ, οἱ ὁποῖες, λέγει, ἔφθασαν βαθμιαίως σὲ μεγάλη ἔνταση.

Ἐκτὸς αὐτῶν, δέν ἦταν καθόλου ἀνεκτὸ στὸν Θεόν, ἀλλὰ οὔτε καὶ δίκαιον, τοὺς λόγους πού ἔγραψε στις πλάκες τῆς καρδίας ὄχι μὲ μέλανι ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα, νά τοὺς ἀφήσῃ νά μενοῦν στό σκότος, ἀγνώστους, ἀδόξους, καὶ ἔτσι νά στεροῦνται καὶ οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ μελλοντικοὶ χριστιανοὶ ἀπὸ τόσην ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νά περιφρονῆται ὁ φίλος τοῦ Γρηγόριος, πού ἐκοπίασε νά τοὺς γράψῃ.

Για νά δείξω μὲ ὀλίγα λόγια τὸν ἄνδρα λέγω τὰ ἐξῆς: ὁ Γρηγόριος ἔφθασε στήν ἀκρότητα τῆς πράξεως καὶ τῆς θεωρίας, περισσότερο ἀπὸ τὸν καθένα. Λοιπόν, ὁ τρισόλβιος ἐκάθισε σὲ ἕναν τόπον στὸν ἱερόν Ἄθω, ἀθόρυβο καὶ ἀπλησίαστο καί, ἀφοῦ ἀνέβῃ ἐπάνω ἀπὸ κάθε αἰσθητὸν καὶ κάθε σύγχυση (ἂς χρησιμοποιήσω γιὰ τὸν ἑαυτὸν του τὰ λόγια τὰ ἰδικὰ του), δίδεται ὅλος στήν νοερὰν ἐπιστροφή καὶ ἐστίαση τῆς προσοχῆς στὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἢ μᾶλλον στήν ἐπιστροφήν ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν νοῦ, πρᾶγμα θαυμαστὸν καὶ νά τὸ λέγῃ κανεῖς. Καὶ σπεύδει νά ἀποπλύνῃ μὲ τὸ πένθος, τὸ ἀποκρουστικὸν προσωπεῖον τὸ ὁποῖο τοῦ προξένησε ἢ περιπλάνησις στά γήινα. Καὶ ἀφοῦ ἠνάγκασε σὲ περιορισμὸ μὲ βίαν ἰσχυρὰ τὸ πολυπόρευτον τῆς διανοίας του, συνάπτεται μὲ τὴν Θεαρχικὴν Τριάδα διὰ τῆς συνεπτυγμένης καὶ νοερᾶς προσευχῆς, καὶ ἔκαμε τὸ μοναδικὸν τοῦ νοῦ τριαδικόν, ἂν καὶ δέν ἔπαυε νά εἶναι ἐνιαῖον. Καρτερώντας δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον στήν κατάστασι αὐτὴ τὴν γεννητικὴν τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων, καὶ καθαρίζοντας ὅλο καὶ περισσότερο τὸν ἑαυτὸν του, τὸν ἀποσπογγίζει ἀπὸ κάθε δαιμονικὴν ἐπήρεια, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε τι ἐπίκτητο, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἀθῶα καὶ δέν ὀυπαίνει τὸν νοῦ.

Ἄφοῦ λοιπόν, κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον, ἀνῆλθε ὄχι μόνον ἐπάνω ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόγους περὶ παθῶν, οὔτε ἐπάνω μόνον ἀπὸ τὴν φύση, ἀλλὰ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς φύσεως, οὔτε ἐπάνω γενικῶς ἀπὸ ὅσα νοητὰ δὲν ὑπερβαίνουν τὴν φαντασία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους των, δέχεται στὴν καρδιά του τὸν ἐνυπόστατον φωτισμὸ τῆς Θείας χάριτος, καὶ ἔτσι εὐρίσκει μέσα του ἄλλον οὐρανὸν καὶ ἄλλο ἥλιο καὶ τὴν νοητὴν σιγή, ἢ ὁποῖα ἐπακολουθεῖ, φυσικῶς στὴν κατάστασι αὐτή, τὴν ὁποῖαν ὁ Ἀπόστολος Ἰουῆτος ὀνομάζει ἱερὰν ἀφθεγξίαν, κατὰ τὴν ὁποῖα ἐνεργεῖται ὁ λεγόμενος ἐγκάρδιος καὶ ἐκπληκτικὸς ἔρως, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Σιναΐτης Γρηγόριος. Μὲ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν ἐργασίαν ὀδεύοντας μέσα στὴν ὁδὸ τοῦ θεοῦ φωτὸς, ἀρπάζεται καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Παῦλος, ὄχι μόνον κατὰ τὸν νοῦ καὶ τὶς ἄλλες ψυχικὲς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν αἴσθησιν, (πλὴν τῆς ἀναπνοῆς) μὲ μίαν ὀλικὴν καὶ ὑπερφυσικὴν ἀρπαγή, κατὰ τὴν ὁποῖαν γεννᾶται ὁ πρὸς τὸν Κύριον ἐκστατικὸς ἔρως, ὅπως λέγει ὁ αὐτὸς Σιναΐτης Γρηγόριος. Καὶ ὕστερα ἀνεβαίνει σὲ ὄρη αἰώνια, ἢ ἀνάγεται ὄχι μὲ τὴν φαντασία τῆς διανοίας ἀλλὰ μὲ μίαν ἀπορρήτο δύναμη τοῦ Πνεύματος, «εἴτε ἐν σώματι εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος» μὴ γνωρίζων. Καί, ὦ τοῦ θαύματος, γίνεται θεατὴς τῶν ὑπερκοσμίων, ὅπου ἀκούει ἀλάλητα ῥήματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν ἠμπορεῖ νὰ φανερωθῇ ἢ νὰ ἐκφρασθῇ καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ.

Ἀκολούθως δέ, ἀφοῦ ἔφθασε στὸν ὑπέρφωτο γνόφο τῆς θείας πηγῆς, ὅπως λέγει ὁ κρυφιομύστης Διονύσιος, ὅπου εἶναι κεκαλυμμένα τὰ ἀπλά καὶ ἀπόλυτα καὶ ἄτρεπτα μυστήρια τῆς θεολογίας, καταξιώνεται νὰ ἴδῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ διὰ μέσου τῆς ἀβλεψίας καὶ τῆς ἀγνωσίας τὸν «ὑπὲρθεον καὶ γνῶσιν» μὲ τὸ νὰ μὴν ἴδῃ καὶ νὰ μὴ γνωρίσῃ. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ πραγματικὴ ὄρασις καὶ γνῶσις. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω συνοπτικά, μένει ὅλος ἄνθρωπος κατὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα στὴν φύση, ἀλλὰ γίνεται ὅλος Θεὸς κατὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μὲ τὴν ἀπειρόδωρο χαρῆ τῆς θεώσεως,

ὅπως λέγει ὁ θεοφόρος Μάξιμος: «ἠνώθη μὲ τὸν κατὰ φύσιν Θεὸν καὶ ἐγνώρισε τόσο τὸν γινωσκόμενον, ὅσον εἶχε γνωρισθῆ αὐτὸς ἀπὸ ἐκεῖνόν πού γνωρίζει τὰ πάντα». εἶναι ἐπικαιροὺς νὰ λεχθῆ ἔδω τό τοῦ Θεολόγου καὶ συνωνύμου περὶ αὐτοῦ τοῦ συνωνύμου καὶ Θεολόγου: «Βλέπει μὲν τὰ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ δέν τοῦ ἐμφανίζεται καθόλου. Καί, ὅπως ὁ Μωυσῆς, φίλος Θεοῦ χρηματίζει. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῶν φίλων εἶναι κοινά, κατὰ τὴν παροιμίαν, γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει στὸν φίλο του τὰ θεῖα του μυστήρια, καὶ τὸν διδάσκει ἀποκρύφους λόγους τῆς φύσεως, καὶ σηκώνει τὸ κάλυμμα καποίων σκοτεινῶν νοημάτων τῆς Γραφῆς. Καὶ τοῦ δίδει τὸ χάρισμα, ὄχι μόνον τῆς διοράσεως τῶν ὄντων καὶ ἐκεῖνων πού ἤδη ὑπάρχουν, οὔτε μόνον τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων καὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγιστον χάρισμα τῆς προοράσεως ἐκεῖνων πού θὰ γίνουν μετὰ πολὺν χρόνον. Τοῦ δίδει ἀκόμη καὶ τὸ χάρισμα τῆς θαυματουργίας, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἅγιον, μὲ ἀφθονίαν, καὶ ὅταν ἦταν στὴν ζωὴ καὶ μετὰ θάνατον, ὥστε νὰ τοῦ ἀποδοθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ἐπωνυμία τοῦ θαυματουργοῦ. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο θαῦμα εἶναι τὸ ἱερόν τοῦ σκηνώμα, εὐῶδες καὶ ἀδιάλυτον, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς ὅρους, ὅπως ἀκόμη καὶ μέχρι τώρα βλέπεται στὴν Θεσσαλονίκη.

Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἀποκαλύπτει ὠρισμένα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ συμβολικὰ «ὀπίσθια», δηλαδὴ λόγους θείας δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, σοφίας καὶ ἀγαθότητος, δόξης καὶ ἀπειρίας, καὶ ὅλων τῶν γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸν φυσικῶς θεωρουμένων, τὰ ὅποια ὁ θεολόγος νοῦς πρέπει νὰ ζητῆ. Διότι μόνα αὐτὰ εἶναι προσιτά. Αὐτὸ δὲ πού συμβολικῶς λέγεται πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν τὸν λόγο τῆς οὐσίας, εἶναι ἀνεπίτρεπτο νὰ τὸ ζητῆ ὅποιοσδήποτε ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ εἶναι τελείως ἀπροσπέλαστος καὶ ἀπρόσιτος σὲ κάθε κτιστὸ νοῦ καὶ ὄχι μόνον

ἀνέκφραστος, ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἀνώνυμος καὶ ἄγνωστος, καὶ εὐρίσκεται ἐπάνω καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν «καθ' ὑπερουσιότητα θέσιν».

Ἀλλὰ γιατίι νά λέγωμε πολλά; Ὁ Θεὸς μαζί μὲ τὰ ἄλλα χαρίσματα του χαρίζει τὸ δῶρο νά θεολογῇ ἀσφαλῶς καὶ ἀπταιστως, πού εἶναι τὸ ὑψηλότατον ἀπὸ ὅλα τὰ δῶρα, καὶ πολυέραστο καὶ καταλληλότατο στό νά ὀδηγῇ στήν θείαν ἀγάπη.

Γιά τὰ χαρίσματα αὐτὰ ἐμεσίτευσε ἡ Μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ πρῶτος τῶν θεολόγων, ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής, ὁ ὁποῖος μὲ ὄραμα μυστικὸν τὸ ἀνήγγειλε στόν Γρηγόριο, σὲ στιγμή πού εὐρίσκετο σὲ κατάστασιν ἐγρηγόρσεως. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης, σὲ νυκτερινὴν ὀπτασίαν τοῦ συνιστᾶ νά συγγράψῃ ὅπωςδήποτε χάριν τῆς ὠφελείας τῶν χριστιανῶν, ὅλα ὅσα τοῦ ἐνήχησε τὸ πνεῦμα στά ὦτα τῆς καρδίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐξαιρετικὸν πλεονέκτημα τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἰδικοῦ μου θεολόγου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὑπερέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους θεολόγους, ὅτι ἤρχισε νά συγγράφῃ ὅσα συνέγραψε ὄχι ἀπὸ προσωπικὴν ἐπιθυμία οὔτε χωρὶς θεῖα θέληση, ἀλλὰ κατόπιν θείας ἀποκαλύψεως καὶ ἐντολῆς. Ἐτσι λοιπὸν ὁ Γρηγόριος μέσα σὲ πολὺν χρόνον, ὄχι μόνον ἔμαθε, ἀλλὰ καὶ ἔπαθε τὰ θεῖα, καὶ ἐτελειοποιήθη μὲ τὴν ἔνωση καὶ τὴν γνωριμία μὲ αὐτά, γιά νά ἐκφρασθῶ ὅπως ὁ Ἀρεοπαγίτης. Καὶ ἔτσι ἀρχίζει νά θεολογῇ ἀπλανῶς, ἐπειδὴ ἀνήκε στήν τάξιν ὄχι ἀπλῶς αὐτῶν πού καθαίρονται, ἀλλὰ ἐκείνων πού ἔχουν ἤδη καθαρθῆ τὴν τελειοτάτην κάθαρση τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας, ἀφοῦ καὶ ἐνωρίτερα εἶχε καὶ θεοπτίες, οἱ ὁποῖες ὑπερέχουν ἀπείρως ἀπὸ τὴν μὲ μόνον τὸν λόγον θεολογίαν. Καὶ αὐτὸ διότι ἤκουσε τὸν συνώνυμόν του Θεολόγον, ὅτι δέν εἶναι εὐκόλον τὸ πρᾶγμα, οὔτε εἶναι γιά τὸν καθένα νά θεολογῇ ἀληθῶς, ἀλλὰ γιά ἐκείνους πού ἔχουν καθαρθῆ στήν ψυχὴ καὶ στό σῶμα, ἢ τουλάχιστον εὐρίσκονται στό στάδιον τῆς καθάρσεως.

Μὲ αὐτὲς λοιπὸν τὶς προϋποθέσεις λογογραφεῖ τὰ ἀπόρρητα δόγματα τῆς εὐσεβείας, αἰνεῖ τὸν Κύριον σὲ καθέδρα πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων, καὶ ἔτσι ἀναπτύσσει τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο στὴν Ἐκκλησία τῶν Θεσσαλονικέων, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλην τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Σύγκλητο, λαμπρυνομένην ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν βασιλέων, καὶ σὲ πολλές συνόδους πολὺ μεγάλες καὶ πολυανθρώπους, πού ἐλάχιστα ὑστεροῦν ἀπὸ τὶς οἰκουμενικές. Καὶ ἀντιπαρατάσσεται γενναίως στίς ἀντιθέους κενοφωνίες τῶν αἰρετικῶν, καὶ μὲ τὶς Γραφικὲς καὶ λογικὲς ἀποδείξεις νικᾷ τούτους κατὰ κράτος καὶ στήνει τὸ τρίπαιον. Προμαχεῖ τῆς πίστεως, ὑπερμαχεῖ τῆς Ὁρθοδοξίας τῶν Θεολόγων Πατέρων, καὶ χάριν αὐτῆς φυλακίζεται καὶ ἀποθνήσκει κατὰ προαίρεσιν. Ἀπὸ ὅλους δὲ πού τὸν ἤκουαν καὶ τὸν ἔβλεπαν, ἀλλὰ δέν τὸν ἐγνώριζαν, ἐθαυμάζετο ὑπερβολικὰ καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀληθῆς θεολόγος, ὁ ὁποῖος δέν ὑστερεῖ στό παραμικρὸν ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ περιφανεῖς θεολόγους, Βασίλειον τὸν Μέγα, Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον καὶ τοὺς λοιπούς.

Ἔτσι, μὲ ἓνα λόγον, φῶς ὑπάρχοντας, καὶ φῶς βλέποντας, καὶ στό φῶς διαμένοντας, μὲ τὸ φῶς ἐννοεῖ καὶ ὁμιλεῖ καὶ συγγράφει ὅλα τὰ θεουργικὰ τοῦ φῶτα. Διότι ἔτσι ὀνομάζω ἐγὼ τὰ συγγράμματά του, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ γνωστικοὶ φωταγωγοῦνται καὶ μεταμορφώνονται πρὸς θέωση, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ θείου Μαξίμου, μὲ ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἠθική, ὅσα στὴν φυσικὴ Θεολογία, ὅσα στὴν ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν, ὅσα εἶναι τῆς μυστικῆς θεολογίας, ὅσα νηπτικὰ καὶ ὅσα ἀντιῶρητικά, καὶ μὲ ὅτι ἄλλο περιέχεται στα συγγράμματά του...

Ἐλάτε, λοιπὸν, ὅλοι ὅσοι εἶστε μέτοχοι τῆς ἐπουρανίου κλήσεως, στὴν ποικίλην αὐτὴ καὶ ἄφθονο πνευματικὴ πανδαισία, τῆς ὁποίας ἐστιάτωρ καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ μέγας καὶ Θαυματουργὸς Γρηγόριος, μᾶλλον δὲ ὁ μέσα στόν Γρηγόριο φθεγγόμενος Παράκλητος. Οἱ μὲν πρακτικοὶ καὶ

ἀρχάριοι, τρώγετε τὸ καθαρὸν καὶ ἄδολον γάλα τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, καὶ καθαρίζετε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα σᾶς. Ὅσοι ἀρχισατε νὰ προκόπτετε, κατατρυφάτε ἀπὸ τὸ μέλι τῆς νηπτικῆς ἐργασίας τοῦ νοός, διὰ μέσου τῆς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ μακαριστὸν πένθος, καὶ ἀντλείται ἡ πνευματικὴ ἡδονὴ πού πηγάζει ἀνεκφράστως ἀπὸ τὴν καρδιά, καὶ γνωρίζεται μὲ νοερὰν αἴσθησιν ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἶναι χρηστὸς καὶ γλυκύτατος κατὰ τὸν Προφήτην. Οἱ δὲ μέσοι, πού τρέχετε πρὸς τὴν τελειότητα, τρώγετε τὴν στερεωτέρα τροφή, τὸν ἄρτον, λέγω, τῆς φυσικῆς θεωρίας, μυσούμενοι καὶ στους βαθυτέρους λόγους τῶν θείων γραφῶν. Οἱ δὲ τέλειοι, πίνετε τὸν ἐκστατικὸν οἶνον τῆς ὑπὲρ φύσιν θεολογίας ἢ ἡμποροῦμε νὰ ποῦμε, θεοπτίας, καὶ μεθύοντας αὐτὴν τὴν μέθη τῆς θεώσεως, διὰ τῆς χάριτος θὰ γίνετε τελείως ἐκστατικοί. Καὶ ὄχι μόνον θὰ ἀνέλθετε ἐπάνω ἀπὸ κάθε νόημα, ἀλλὰ θὰ γίνετε καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σᾶς γιὰ νὰ ἐνωθῆτε ὁλόκληροι μὲ τὸν Θεόν, διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐνώσεως ἢ ἀνακράσεως ἢ συμφύσεως ἢ δέν γνωρίζω τι νὰ εἶπω καταλληλότερον. Πάντως, μὲ μίαν λέξιν, ὅλοι ἀπολαύσετε τὴν καλὴν καὶ λαμπρὰν αὐτὴν πανδαισίαν. Ὅλοι τρυφήσατε ἀπὸ τὴν τρυφή τοῦ συμποσίου αὐτοῦ, πού δέν ἐλαττώνεται καὶ δέν χάνεται, διότι εἶναι ἀθάνατος, καὶ ὠφελεῖ ἀνερμηνεύτως τὴν ἀθάνατον ψυχὴν. Καὶ σᾶς λέγω ἐκεῖνο τὸ εὐαγγελικόν, ὅτι ἀληθῶς «πολλοὶ σοφοί, διδάσκαλοι καὶ θεολόγοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν καὶ ἀπολαύσαι τούτων, ὧν ὑμεῖς ὁρᾶτε καὶ ἀπολαμβάνετε, καὶ τῆς ἐφέσεως οὐκ ἐπέτυχον».

Πίνοντας ὅμως τὸν καλὸν οἶνον τῶν ὑψηλῶν τούτων συγγραμμάτων, μὴ κατηγορήσετε γιὰ ἀμέλειαν αὐτόν πού σᾶς ἐκάλεσε στό δεῖπνο, καὶ μὴ εἶπητε πρὸς αὐτόν τὰ λόγια τοῦ ἀρχιτρικλίνου: «Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι καὶ ὅταν μεθυσθῶσι τότε τὸν ἐλάσσω. Σὺ δὲ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι». Ὁ νόμος τῶν ἀνθρώπων αὐτὸς εἶναι, ἀλλὰ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀντίστροφος, διότι, λέγει, πρῶτον

προσφέρουν τὸν «ἐλάσσω» καὶ ὕστερα τὸν «κάλλιστον». γιὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς συνετηρήθη μέχρι τώρα, γιὰ νὰ χορηγηθῆ στους πιστοὺς σὰν ἐξαιρετὸν δῶρο πού μᾶς ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ἐὰν στὴν πνευματικὴν αὐτὴν εὐωχία πρέπει νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ κάτι εὐφραντικόν, θὰ εἶπω στους καλοὺς συνδαιτημόνες μὲ ὀλίγα λόγια πόση ἡδονὴ καὶ χάρις ὑπάρχει στὰ συγγράμματα αὐτά, γιὰ νὰ ἐρεθίσω τὴν ἐπιθυμία σας στὴν ἀναγνώσή τους. Ὅταν διαβάζω τὰ ἠθικὰ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου, ἀποτάσσομαι τὴν σάρκα καὶ τὸν κόσμο, μισῶ τὰ πάθη, καὶ ἀσπάζομαι τὴν «κεκρυμμένην σὺν τῷ Χριστῷ ζωὴν» τῶν μοναχῶν. Μὲ τις ἐντολὲς καθαρίζομαι, ποθῶ νὰ συμβιώσω μὲ τις ἀρετὲς καί, ἀνυψούμενος πρὸς τὰ τελειότερα, γίνομαι ναὸς Θεοῦ καὶ κατοικητήριον τοῦ Πνεύματος.

Ὅταν διαβάζω τὰ Νηπτικά, μυοῦμαι στὰ μυστικὰ αὐτὰ ὄργια τῆς ἱεραῆς νήψεως καὶ τῆς εὐκτικῆς ἀρετῆς, καὶ μαθαίνω τὴν ὀλικὴν ἐπιστροφή τοῦ νοῦ πρὸς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καθὼς καὶ τὴν ἀπλανῆ κυκλικὴν κινήση τοῦ νοῦ καὶ ἀνάτασή του πρὸς τὸ θεῖον. Καὶ τότε εἰσέρχομαι στους ὄρους τῆς ἀληθοῦς ἡσυχίας, κατὰ τὴν ὁποῖαν νοῶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου, μᾶλλον δὲ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ μου νοῶ τὸν Θεόν, καὶ πλησιάζω πρὸς αὐτὸν διὰ καρδιακῆς καὶ συνεπτυγμένης εὐχῆς καὶ ἐμπύρου κατανύξεως, ἢ ὁποῖα γεννᾶται ἀπὸ τὴν εὐχή. Καὶ μυσταγωγοῦμαι καὶ μαθαίνω ποία εἶναι ἡ μονιμωτάτη καθαρότης τοῦ νοῦ καὶ ποία τῆς καρδίας. Καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ διδάσκομαι καὶ τοὺς λόγους τῆς νοεραῆς αὐτῆς ἐπιστροφῆς μέσα στὴν καρδιά, καθὼς καὶ τὶς θεωρητικὲς ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν Γραφήν, ἀπὸ τὴν φύση καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν πείρα, γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Καὶ στὰ ἀποδεικτικὰ αὐτὰ στοιχεῖα πειθόμενος, καταγελῶ ὡς ἀσόφους καὶ ἀμυήτους ὅσους ἀντιλέγουν, εἴτε παλαιοὺς εἴτε συγχρόνους.

Όταν πάλιν ἐγκύψω στα συγγράμματά πού πραγματεύονται περὶ τῆς φυσικῆς θεολογίας καὶ τῆς Ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν, εὐρίσκω κάποιες νέες καὶ πρωτότυπες ἐρμηνεῖες, συγκριτικῶς μὲ ὅσα ἔχουν εἰπεῖ παλαιότεροι ἅγιοι, διὰ τῶν ὁποίων, μὲ τὴν ἐρμηνευτικὴν ἐπεξεργασία, τὸ γράμμα ἀποκτᾷ ἀπροσδόκητον βαθύτητα. Διότι ὁ ἅγιος Πατὴρ ἔσπασε τὸν φλοιὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκφράσεων, καὶ ἀπεκάλυψε τὸ μυστικὸν κάλλος τῶν λόγων τῆς ἐνσωμάτου ἢ ἀσωμάτου φύσεως, εἴτε τῶν νοημάτων τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖον βλέποντας ἐγὼ ὅτι ἦταν κρυμμένο σὰν μαργαριτὰρι μέσα στό ὄστρακον, πληροῦμαι ἀπὸ χαρὰν καὶ γίνομαι περισσότερο θεωρητικὸς, ἀπὸ βάθους σὲ βάθος βυθιζόμενος καὶ ἀπὸ ἀβύσσου σὲ ἄβυσσον κατερχόμενος. Καὶ γιὰ νὰ εἶπω ὅλην τὴν ἀλήθεια, εὐρίσκω στὰ φυσικὰ καὶ στίς ἐρμηνεῖες τοὺς λόγους ἀσφαλεῖς καὶ σπουδαίους καὶ τετραγώνους. Εὐρίσκω νὰ ἐξακριβώνεται ὁ ἴδιος ὁ μυελὸς καὶ τὸ βάθος κάθε ἐξεταζομένου θέματος.

Ἀλλὰ προκειμένου γιὰ τὰ θαυμαστὰ θεολογικὰ καὶ ἀντιρῶντικὰ συγγράμματα τοῦ μεγάλου Γρηγορίου, ὁ λόγος μου ἀγαπᾷ μὲν νὰ πλησιάσῃ, ἀλλὰ νὰ προσπελάσῃ σ' αὐτὰ ἰλιγγιᾷ ἐνώπιον τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάθους, τοῦ μήκους καὶ τοῦ πλάτους των, πού εἶναι ἀληθῶς ἀνέκφραστα. Διότι ὄχι μόνον συνέλεξε σὲ μίαν ἐνότητα ὅσα ἐγράφησαν σποραδικῶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους θεολόγους πατέρες, καὶ ἀπάνθισεν ὅ,τι θεολογικώτερον ὑπῆρχε, ὁ θεολογικώτατος ἐκεῖνος νοῦς, πού ἔγινε τοιοῦτος ὄχι ἀπλῶς δυνάμει ἀλλὰ ἐνεργείᾳ, λόγω τῆς καθαρότητός του. Ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἐφαίνετο ὡς ἀμφιβόλου ὀρθοδοξίας ἢ ὡς ἐπιλήψιμο στοὺς κακοδόξους, τὸ μεθερμήνευσε μὲ εὐσεβεστέρᾳ διατύπωση θεοσόφως, καὶ διέσωσεν ἔτσι τὸ κῦρος τῶν θεολόγων Πατέρων.

Πλὴν αὐτῶν, ὁ Θεῖος Γρηγόριος προσέθεσε ὅσα τοῦ ἀπεκαλύφθησαν ὑπερφυῶς. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἐπεξεργασθῆ, καὶ τὰ ἐνεσωμάτωσε σὲ μίαν ἐνότητα, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ἓνα πραγματικὸν ἀριστούργημα

Θεολογίας, ένα τέλειον οικοδόμημα, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ὄντως τον θαυμασμό σὲ κάθε ἀκοήν καὶ διάνοιαν.

Σὲ αὐτὰ λοιπὸν τὰ συγγράμματα ὅταν ἐγκύπτω ἐγώ, ἀμέσως γίνομαι ἀληθῆς θεολόγος. Ω, πόσων μυστηρίων ἀξιώνομαι ἀκαριαίως, καὶ σὲ ποῖες νοερὲς συλλήψεις φθάνω! Ὑπερπηδῶ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, διασχίζω τὸν περιγίειον τοῦτον ἀέρα, ὑπερβαίνω τὸν αἰθέρα, διέρχομαι ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἐμπύρινον οὐρανόν, λίγο ἀκόμη καὶ θὰ φθάσω ἕως τρίτου οὐρανοῦ. Πληροῦμαι ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ἀνεβαίνω ὑψηλότερα ἀπὸ τὶς ἀγγελικὲς δυνάμεις, καὶ μουῦμαι τὴν ἀσύγχυτον Μονάδα καὶ ἀδιαίρετον Τριάδα, τὸν ἕνα καὶ τρία Θεόν: τὸ μὲν κατὰ τὴν οὐσία, τὸ δὲ κατὰ τὶς ὑποστάσεις. Καὶ μαθαίνω ὅτι μία εἶναι ἡ οὐσία ἀριθμητικῶς, σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, ἀπλῆ, ἀπερινόητος, ἀνώνυμος καὶ τελείως ἀμέθεκτος ἀπὸ τὴν κτίση. Ἀπὸ δὲ τὶς τρεῖς ὑποστάσεις. ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι ἡ μόνη ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ ῥίζα τῆς «ἐν Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι» θεωρουμένης θεότητος. Ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι αἰτιατόν, μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα γεννητῶς, ἀλλὰ ὄχι καὶ αἴτιος τοῦ Πνεύματος. Ἐπίσης τὸ Πνεῦμα εἶναι αἰτιατόν, μόνον ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα ἐκπορευόμενον, ὄχι καὶ ἀπὸ τὸν Υἱόν. Καὶ ἔτσι ἀποβάλλω τὸ αἰτιατοαἴτιον (σημείωση: ἔτσι ὀνομάζει ὁ Ἅγιος Νικόδημος τὴν Δυτικὴ καινοτομία τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Φιλιόκβε)), τὴν νέαν αὐτὴν προσθήκην, ἡ ὁποία ἀναιρεῖ τὴν μοναρχία μέσα στὴν θεότητα, καὶ εἰσάγει κατ' ἀνάγκην στὴν Τριάδα τὴν δυαρχίαν.

Καὶ δὲν μαθαίνω μόνον αὐτὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι κοινὰ μεταξὺ τῶν ἄλλων θεολόγων Πατέρων, ἀλλὰ μυσταγωγῶμαι καὶ στὴν γνώση τῆς θεολογίας τοῦ μεγάλου Παλαμᾶ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη μέχρι τέλους μὲ διαλόγους καὶ μὲ τὰ συγγράμματά του. Καὶ συγκεκριμένως μαθαίνω ἐκεῖνο πού εἶναι μεταξὺ τῆς ἀμεθέκτου οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτιστῶν ἀνθρώπων πού μετέχουν σ' αὐτό. Καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ μετέχουν τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἕνα μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλά. εἶναι οἱ οὐσιώδεις

ἐνέργειες καὶ δυνάμεις τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιες διαφέρουν καὶ μεταξὺ τους καὶ ἀπὸ τὴν οὐσίαν. Καὶ μαθαίνω ὅτι οἱ ἐνέργειες αὐτὲς εἶναι ἄκτιστοι καὶ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι σύνθετος, ἐπειδὴ ἔχει μίαν οὐσία καὶ τὶς πολλὲς αὐτὲς ἐνέργειές του. εἶναι δὲ ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσία ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, ὡς αἴτιος τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν καὶ ὅλων τῶν περὶ αὐτὸν ἀϊδίως θεωρουμένων τούτων ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων. Καὶ ἐδῶ μὲν διδάσκομαι ὅτι αὐτὲς μετέχονται καὶ γίνονται ὁρατὲς ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς μὴ ἁγίους εἶναι ἀμέθεκτες καὶ ἀόρατες. Ἐκεῖ δέ, μαθαίνω ὅτι αὐτὸ πού μετέχεται εἶναι ἄκτιστο. Ἀλλὰ ἂν καὶ ἄκτιστον, ὅμως δὲν εἶναι οὐσία τοῦ Πνεύματος. Οὔτε ἐπίσης, ἐπειδὴ δὲν εἶναι οὐσία τοῦ Πνεύματος, εἶναι καὶ χωρισμένον ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι ἀχώριστον.

Καὶ τώρα μὲν φωταγωγοῦμαι διδασκόμενος ὅτι, ἡ μετεχομένη ἀπὸ τοὺς ἁγίους θεοποιὸς δωρεὰ καὶ ἐνέργεια, λέγεται θεότης. Δηλαδή ἡ θεοποιὸς δωρεὰ πλουτεῖ τὸ ὑπερφυῆς ὄνομα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται φυσικῶς. Τώρα δὲ φωτίζομαι ὅτι ἡ θεοποιὸς δωρεὰ δὲν εἶναι κάτι τὸ κτιστὸν οὔτε ἔχει σχέση μὲ τὰ φυσικὰ φαινόμενα. εἶναι ἔξω ἀπὸ τοὺς ὅρους τῆς φύσεως, καὶ βλέπεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους ὡς φῶς ἢ ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ χάρις αὐτὴ εἶναι κοινὴ ἐνέργεια τῆς Ἁγίας Τριάδος, μία μόνη κατὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ «ὀρμᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς μόνου αἰτίου, προέρχεται, προχωρεῖ διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ φανεροῦται ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι». Καὶ ὅταν μὲν τὸ θεῖον διαιρεῖται κατὰ τὶς ὑποστάσεις, εἶναι ἀδιαίρετον κατὰ τὶς ἐνέργειες. Ὅταν πάλι διαιρεῖται κατὰ τὶς δυνάμεις καὶ ἐνέργειες, μένει ἀδιαίρετον κατὰ τὶς ὑποστάσεις.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν πολὺν ὄντως καὶ θεοφόρητον νοῦν τῶν ἱερῶν Πατέρων, οὐσία ὀνομάζεται ὀρθοδόξως κάθε μία ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ ὄχι λιγώτερο θεοφόρος ἀπὸ ἐκείνους καὶ πνευματοφόρος καὶ χριστοφόρος Θεῖος Γρηγόριος λέγει ὅτι ἡμποροῦμε νὰ ὀνομάζωμὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ οὐσίες, ὄχι παραβαλλόμενες μὲ τὴν ὑπερούσιο μίαν

ουσίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πηγάζουν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ κτίσματα τὰ ὁποῖα οὐσιοποιοῦν. Διότι ἂν τὰ κτίσματα εἶναι οὐσίες, πολὺ περισσότερο οἱ ἄκτιστες ἐνέργειες. Ἐπὶ πλέον μαθαίνω ἀπὸ τὸν μοναδικὸν αὐτὸν καὶ ἀκριβέστατον θεολόγον, ὅτι τὰ θεαρχικὰ πρόσωπα τῆς βασιλικωτάτης Τριάδος, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως, θεολογούνται ἀνθυπόστατα καὶ ἐνυπόστατα, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἄλλος θεολόγος πατὴρ εἶπε μέχρι σήμερα.

Ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰ διδάσκομαι ὅτι τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἔλαμψε στό ὄρος Θαβῶρ δέν εἶναι οὔτε φάντασμα οὔτε κτίσμα, καὶ κάτι κατώτερον ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην νοήση, ἀλλὰ οὔτε πάλιν οὐσία Θεοῦ, πού εἶναι καὶ τὰ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα κακὰ καὶ ἰσότιμα σὲ δυσσέβεια. Ἀλλὰ ὅτι εἶναι φῶς ἄκτιστον, οὐσιώδης ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, Θεότης καὶ Βασιλεία καὶ λαμπρότης, καὶ ὅσα ἄλλα θεοπρεπῆ ὀνόματα τοῦ ἔδωσαν οἱ θεολόγοι Πατέρες.

Ἀφήνω ὅλα τὰ ἄλλα ἐκφαντορικὰ καὶ θεολογικὰ θεάματα τῆς πνευματοκινήτου διανοίας καὶ γλώσσης τοῦ Γρηγορίου, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσον ὑψηλῶς καὶ μεγαληγόρως καὶ ἀπὸ βαθεῖαν ἀγιοπνευματικὴν πείρα διατυπωμένα, ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται ὡς γεννήματα ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ κάποιας ἄλλης, ὑπερφυσικῆς καὶ οὐρανίας. Ἐνώπιόν τους δέν ἠμπόρεσαν νὰ σταθοῦν γιὰ νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ ἀκούσουν οἱ πορευόμενοι στὴν ἀπώλειαν αἰρετικοί, πού ἐτόλμησαν νὰ ἐμβαθύνουν στὰ θεῖα. Ἀλλὰ κατεκεραυνώθησαν, ἔμειναν ἀναυδοὶ καὶ ἐπέστρεψαν στὰ σκοτεινὰ βάθη τούς, ἀπ' ὅπου προῆλθαν. Καὶ ἀπεδείχθησαν ὅτι ἦσαν πίθηκοι ἀπέναντι σὲ λέοντα καὶ κώνωπες ἔναντι ἐλέφαντος, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐπειδὴ δέν κατώρθωσαν νὰ ἀντισταθοῦν στὴν θεολογικὴν ἐπιστήμη, στὴν ἀκρίβεια τῶν ἀποδείξεων καὶ στίς λοιπὲς ἱερολογίες τοῦ μεγάλου Γρηγορίου.

Καὶ ὄχι μόνον τώρα, ἀλλὰ, ὅπως γνωρίζω καλῶς, καὶ στόν αἰῶνα τὸν ἅπαντα θὰ μείνουν κρυμμένοι στὰ σπήλαιά των αὐτὰ καὶ στίς σήραγγες. Ἐννοῶ μάλιστα τοὺς ὀπαδοὺς καὶ ἀκολουθοὺς καὶ τὰ πνευματικὰ τέκνα τῶν αἰρετικῶν τούτων, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νοητοῦ τούτου ἡλίου τῆς θεολογίας μὲ τὴν ἔκδοση τῶν συγγραμμάτων του. Τὰ συγγράμματα αὐτὰ ἐγὼ εὐχαρίστως τὰ παρομοιάζω μὲ ἐκείνην τὴν Σκηνὴν τοῦ Μωυσέως, ποὺ ἦταν ἀντίτυπος τῆς γῆς, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ὑπερουρανίων. Διότι τὰ μὲν ἠθικὰ ὁμοιάζουν μὲ τὴν ἀντίτυπο τῆς γῆς αὐλὴν τῆς Σκηνῆς. Τὰ δὲ νηπτικά, φυσικὰ καὶ ἐξηγητικά, ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀντίτυπα τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ἅγια. Καὶ τὰ θεολογικὰ ὁμοιάζουν, κατὰ τον μυσταγωγὸν Δαβίδ, μὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ποὺ εἶναι ἀντίτυπα τῶν ὑπερουρανίων ἐκείνων ἀδύτων «καὶ τῆς πρώτης φύσεως, ὅση μένει ἔσω τοῦ πρώτου καταπετάσματος καὶ συγκαλύπτεται ἀπὸ τὰ Χερουβίμ».

Ἐὰν δὲ κάποιος ζητῇ νὰ μάθῃ τὴν μορφήν τῆς ἐκφράσεως, ἃς γνωρίζῃ, ἐὰν δέν μὲ θεωρῇ φαῦλο κριτὴν αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι ὁ ἄνδρας δέν ἦταν ἄμοιρος οὔτε στό θέμα τοῦ κάλλους τοῦ λόγου. «Διότι εἶχε περάσει ὅλην τὴν ἐξωχριστιανικὴν φιλοσοφία, καὶ δέν ἦταν ἀμελέτητος οὔτε στα σχήματα τῆς ῥητορικῆς, οὔτε στερεῖτο ἀπὸ τὸ μέλι τῶν ἀπτικῶν χαρίτων, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη κομψότητα καὶ εὐμορφία τῶν λόγων. Ὁ λόγος του εἶναι σύμμετρος στίς περιόδους, καὶ αὐτὸ φαίνεται παντοῦ, περισσότερο δὲ στὰ ἐξηγητικά, τὰ ἐγκωμιαστικά καὶ τὰ ἀντιῥόητικά συγγράμματά του. Παντοῦ ὅμως εἶναι δημιουργὸς σαφηνείας περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, χρησιμοποιεῖ κυριολεξίες καὶ ἐκφραστικὲς λέξεις ἀκριβείας, τηρεῖ τοὺς συντακτικὸς κανόνες καὶ ἀποφεύγει τὰ ὑπερβατὰ καὶ ἑλλειπτικὰ σχήματα καὶ τὶς μεταφορές, καθὼς καὶ τὶς σχοινοτενεῖς περιόδους. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως ὁ λόγος του δέν κατέρχεται σὲ πεζότητα. Διότι πάντοτε ἐπιτυγχάνει ἄριστον συνδυασμὸν τοῦ σαφοῦς μὲ τὸ ὑψηλὸ καὶ σοβαρὸν, ἀποφεύγοντας τὶς ἐλλείψεις καὶ τὶς ὑπερβολές, κινούμενος στόν χῶρο τῆς

μεσότητος. Σὲ ὅλα δὲ τὰ συγγράμματά του ἀκμάζει ἡ γλυκύτης, ἡ λαμπρότης καὶ τὸ στρογγυλὸν τοῦ λόγου, πού τὸν κάνουν νά ὁμοιάζει μὲ μαργαριτάρι.

Ὡς ἐκ τούτου ἐπιτυγχάνει, ὥστε τὸ ὑψηλὸν καὶ δυσθεώρητον τῶν θεωρημάτων τοῦ περὶ τῆς Τριαδικῆς Θεολογίας ἢ τῆς μυστικῆς Οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, νά μὴ γίνωνται δύσκολα στὴν κατανόησιν. Ὁ γλυκύτατος αὐτὸς ὁ ἰδικὸς μου ῥήτωρ διακρίνεται γιὰ τὴν ἄνετον ἀπομνημονεύσιν κειμένων, γιὰ τὸν πλούσιον λόγον του καὶ γιὰ τὴν ἀκριβολογία του. Εἶναι δογματικὸς, συλλογιστικὸς καὶ ἀποφαντικὸς, καὶ ἀγαπᾷ ἰδιαίτερος τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰ νηπτικὰ καὶ θεολογικὰ θέματα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λόγος του, ὅταν συγγράφη, ὁμοιάζει νά ἔχη βάση κυβικὴν ἢ τετράγωνον. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀποτελεσματικώτατος καὶ παρέχεται ὡς ὑπόδειγμα στοὺς φιλόλογους πρὸς μίμησιν. Ἐπαινοῦνται δηλαδὴ διττῶς αὐτὰ τὰ συγγράμματα ἀπὸ τὸ χρυσοῦν γένος τῶν λογίων, δηλ. καὶ ὡς πρὸς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ κάλλη τοῦ φθέγματος. Διότι ὁ ποιητὴς τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν εἶναι ὁ μόνος, ἢ ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, πού εὐδοκίμησε καὶ στά δύο αὐτά, δεινὸς στὴν νόησιν καὶ στό νά ἐκφράσῃ εὐμορφα αὐτό πού ἔχει συλλάβει. Καὶ θὰ ἤμποροῦσε νά μεταβάλλῃ τὸν λόγο του σὲ κῆπο μὲ τριαντάφυλλα ἢ ἐναρμόνιο λύρα ἢ γλυκύφθογγο σάλπιγγα, ἐὰν πρὸ ἐτῶν δέν εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τοὺς λόγους, χάριν τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς προσευχῆς, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Τὰ λεγόμενά μου μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἀγιώτατος καὶ σοφώτατος μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν Φιλόθεος, λέγοντας περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου Γρηγορίου, καὶ μάλιστα περὶ τῶν νηπτικῶν καὶ θεολογικῶν, τὰ ἐξῆς: «Ἀλλὰ τί νά εἶπῃ κανεὶς, ὡ θεῖα καὶ ἱερὰ κεφαλή, περὶ αὐτῶν τῶν ἱερῶν σου λόγων. Διότι αὐτοὶ κυρίως πρέπει νά ὀνομάζωνται ἱεροὶ λόγοι. Μᾶλλον ὅμως ἱεροὶ εἶναι ὅλοι ὅσοι ἀναφέρονται στά θεῖα καὶ ἱερὰ

πράγματα. Ἐνῶ οἱ ἰδικοί σου δικαίως πρέπει νά λέγωνται ὄχι μόνον ἱεροὶ ὅπως οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ἱεροὶ τῶν ἱερῶν, ὅπως εἶναι τὰ ἅγια τῶν ἀγίων καὶ τὸ ἄσμα τῶν ἀσμάτων, ὅπως λέγει κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς θεολόγους, ὡς περιεκτικώτερα καὶ κυριώτερα».

Καὶ συμπληρώνει ὁ ἅγιος Φιλόθεος τελειώνοντας τὸν βίο τοῦ θεσπεσίου Γρηγορίου: «Σὺ λοιπὸν καὶ τώρα πού μετέστης πρὸς τὸν Χριστόν, ἐποπτεύεις τὴν ποίμνη σου καὶ ὅλο τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀκόμη τρανότερα ἀπὸ ὑψηλά. Κάθε εἶδους νόσο θεραπεύεις, καταρτίζεις μὲ τοὺς λόγους σου, ἀποδιώκεις τὶς αἰρέσεις καὶ ἀπαλλάσσεις ἀπὸ παντοειδῆ πάθη. Διότι οὐδέποτε θὰ λησμονήσης τὴν ἱεράν ἐκείνην ἐπιστήμη καὶ τοὺς τόσο μεγάλους ἀγῶνες καὶ ἰδρωῶτες πρὸς χάριν μας... Καὶ λύσε τὴν καταγιγίδα αὐτῶν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων παθῶν καὶ πειρασμῶν, πού κορυφώνεται ἐπὶ τόσο μακρὸν χρόνον καὶ διεγείρει τὴν τρικυμίαν αὐτὴ καὶ τὴν ζάλη, ἢ ἀπάλλαξέ μας τώρα ἀπὸ τὰ παρόντα μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες γιὰ τὰ ἐκεῖθε καὶ γιὰ τὴν προσδοκωμένην μακαρίαν ἀναψυχὴ καὶ ἄνεση ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Πηγή: Ἱερά Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Καρέα

Επιμέλεια: π. Στέφανος Κωστόπουλος

(Καθηδρικός Ἱερός Ναός Ἀγίας Τριάδος Βύρωνος)